

Klasiko bitxi • arront klasiko

Joxemiel Bidador

Euskal idazle bidaiariak

Pierre Duhour euskaltzain urgazleak liburu bakarra utzi zigun, nahiz 1914.etik aitzina Iparraldeko hainbat aldizkari eta egunerokoetan bere artikuluak agertu

MARTIN DUCQ HAZPANDARRA-ren *Erroma eta Jerusalem* liburuaren berri eman genuenean -Baiona, Lasserre, 1891-, euskaraz tajutu literatura bidai liburuek izan duten oihartzun urriaz baginen ihardoki, Ibon Sarasolak klasikoen bildumarako apailatu zuen Jon Izurategiren *Jerusalem-go Osteran amari idazkijak* 1923.eko liburuaren edizio berrian, bestalde, jada aipatzen zuen gauza. Hark, bi baizik ez zituen aipatu adibide gisa, Etxepareren *Berebilez* arras ezagun dena eta Anabitarteren *Aprikako basamortuan* hain ezaguna ez datekeena, baina soberan ez legoke, alta, gutxi esaten denean, deus ere ez dela esaten gogoraztea.

Aipatu Jon Izurategi Berröstegieta bilbotarra, Gorkizko eta geroxeago Elorrioko erretorea izan zena, omen handiko predikaria genuen, idazlearena ere garaikideei larregi atzendurik geratu ez zitzaie. 1937.ean, abertzale zelako aitzakiaz, faxistek gartzelaratu zuten eta Dueñasko espetxean hil zen urtera. Orduko hainbat paperetan idatzi zuen, berbarako, *Euskaltzale*, *La gaceta del Norte*, *Jaungoiko-zale*, edota *euzkadi...* eta liburu gisa ere, zenbait lan atera zuen: *Umechue jauna artuterako herbaldi laburrak* -1912-, *Urteko igande guztietako goizpar edo ebanjelioak* -Bergara, 1934-, edo guri dagokigun *Jerusalem-go osteran amari idazkijak* -Zornotza, Jaungoiko zale, 1923-, 1905.ean Palestinara eginiko bidaiaren amari bidali 46 gutunen bilduma.

Izurategik bere eskutitzak ondu baino urte batzuk lehen-txeago, Txomin Agirrek *Juan etorri bat Erromara: biajari baten ziabertzxoak* izenburuko argitara eman zuen *Euskal Erria* aldizkarian, 1892. urtean hain zuzen, 1899.eko *Euskaltzale*-n berragertu zena: «Gomutagarria da Erroma, goitandiak bere eleizak, ikusgarriak bere musagak;

alaia da Napoles, biziak bere jentiak eta urdiña ta zabala bere baia; ikusgarria da Besubioa, gogoangarriak Pompeiakoko kale bakarrak; ederrak dira Italiako lur, soro, masti ta zelai guztiak, mendiyak, arkaizak eta zerua; baña biotzaren erdian utsune andi bat daukat, desio ta esperantza bat biztuten jat: Italia ezta Euskal-Erria».

Beskoitzen 1890.eko ekainaren 20an sortu Pierre Duhour euskaltzain urgazleak liburu bakarra utzi zigun -nahiz 1914.etik aitzina Iparraldeko hainbat aldizkari eta egunerokotan bere artikuluak agertu-, eta horixe, Agirrerena zein Ducq-ena bezala, bidaiaren zehatz baten inguruan: *Erromako itzulia*, Baionako La Presse moldiztegiaren 1931.ean ageri zena -aurretik *Gure Herria*-ko orrietan aldika eman bazuen ere-. Lanbidez arrantzalea izanikoa, Hazparneko gizarte-segurantzaren bukatu zuen bere bidaiaren 1968.eko urtarrilaren 18an.

Jada aipatu Agustin Anabitarre Irazu donostiarrak (1891-1981) bidaiaren lanbide bihurtu zuen, merkataria izanki. Euskaltzain urgazlea ere, Hegoaldeko aldizkarietan ihardun zuen batik bat: *Euzkadi*, *Euskal Esnalea*, *Gipuzkoarra*, *Euskera*, *Eusko Ikaskuntzaren Deia*, *Gure Herria*, *Argia*, *RIEV*. Nobelagile aparta omen, Mitxelenak laudoriozkoak eskeini zizkion *Egan*-en:

«Euskal-eleberrigileetan gehiena dugun Anabitarre jauna». Ondu zituenen artean, eta *Usauri*, *Donostia* eta *Poli* hirur elaberriak beste baterako utzirik, gerrateak eragindako isilgunearen osteko *Aprikako basamortuan* aipatu beharra dago -Zarautz, Itxaropena, 1961, Kuliska sortaren 49 zenbakia-. Honetan Anabitarrek bidaiari aitortzen du bere burua, debozioz eta beharrez: «Nik lurralde guztietarako gogoa izan det beti, gauza berri asko ikusteko egarria». Horregatik, ez da harritzekoa Italia, Grezia, Turkia, Israel, Libano, Rodas, Egipto, eta oro har, Mediterraneo osoan barrena ibili izana. Abenturarik zailenak Saharan pasatutakoak zitzaizkion, eta horietan dira bere liburuan biltzen dituenak: «Gerra asi baño lenagoko kontuarekin ari gera, errialde ura, Aljeria, pake santuan bizi zan garaiekoa» -zoritzarrez, eta egunero ahanztarazten digutenez, oraino ere, itzuli ez dena-. Ibilbide luzanga da trenaz, autoz, gameluz eta oinez Anabik, Aljerian zehar, Marseillan hasitakoa burutu zuena: Aljer, Busaada, Biskra, Tugurt, Uargla, Gardaia, Beni Isgen, El Golea, Timimun eta Adrar, eta ezin pollitagoak hangoek sortarazi zizkiotek: «Baginjoazen bada Kaxban gora, gero ta kale bildur-garriagoetan. Kasta guztitako ta jantzi guztitako gizona bazan. Baziran moruak eta beltzak, eta bien artekoak. Jendea erruz kaleetan. Baziran buru gañetik lurrerañoko jantziak txano ta guzti, eta baziran jantziaren bearez zarpaldez josiak, galtza putzak; baziran buru-jirako zapi zuriekin, buruko gorriak zituztenak eta gabe zebiltzanak, eta asko moduzko burukoekin zijoazenak. Emakumeak begiak ezik estaliak. Baño geiena arritu ninduana, neskeri txilabaren azpian zapatak takoi luzeakin ikustek. Emakumea beti emakume!».

etorri ahalean

Patziku Perurena

Karakolak eta euskaldunak

J aques Blotek, Bidasoaz harunzko mendietako euskal aztarnategi zaharrak ikertzen urteak eman dituenak, honela dio paleolito garaiaz ari delarik: «tresneria ere aldatzen da, eta arrantzari nola barraskilo bilketari egokitzen. Euskal Herriko harpe batzuetako barraskilo-maskor azal lodiak ikustea aski da, garai hartan gasteropodo hori zenbat bilatua zen ikusteko».

Joxe Miel Barandiaranek ordea, besterik esan zuen. Euskal mendietako aztarnategietan apenas azaltzen dela larreko barraskilo jaleen aztarnarik, eta euskal herritarren helikofobia, historiaurretik datorkiguna izan daitekela. Ez da mirari, gure arkeologo eta antropolo jaun jakintsuek askotan erabat elkarren kontrako diren kontuak ateratzea. Izanez ere, ikerleak, ezin bestean, nahi duen huraxe baizik ez baitu aurkitzen.

Horregatik nauzu ni hagitz eszeptikoa, kontu haundiotan; ez baitu uste gainera, euskal izatea aintzinate kimiko erromantiko batez apaintzeak, deustan hezitzen dituenik gure ezinizan honen erroak; eta gainera, parragarri samar iruditu izandu zait beti, zientziak horren aise ilun gorotzetik ateratzen duen argi esakto hori.

Egia da, Berako azterlan etnografikoan Julio Caro Barojak jaso zuen bezalaxe, beste euskal herri askotan ere, kanpoko arrotz jendea, koko jendea, jito jendea, jo izan duela «*karakol-jalezat*» euskaldunak. Eta gaur oraindik, nik neronek ere, arrotz jendea sumatzen dut maizenik karakol biltzen, Leitza inguruotan barrena. Eta ederki dator karakola, etxea bizkarrean ibilia den jendaje horren gaitzizen moduan, baina nago, paleolitotik egundaino holako jendaje asko euskaldun jatortua (?) ez ote den.

Azpirotarrak, esate bateko, «*karakolak*» ditugu izengoitiz. Jito sonako janari honegatik dut aditza, baina, ba ote den

nago, herriska horretan hainbeste kokojende euskaldundu karakoljale, gure beste edozein herriskatan.

Konparaziora nik, euskalgiro hipokritak gero eta jitoagotzen nauen gizajo honek, bildu izandu ditut karakolak askotan, eta sarezu batean hamar dozena bat egunean zaitan eduki ondoren, kaxulka eder batzuk jan ere bai. Baita herriko usarioan, arrak eta emeak bereizten ikasi ere. Goizuetan: horixka lirain batzuk izaten ziren eme, eta haundi gizen nobleak ar; orain, egia esanen badut, sekula ez nien ikusi sexuak. Zozoa ni: gero ikasi nuen, *barrasaketak* zirela guziak.

Baina, egia zientifikoa esan, marraskiloa sortez asiarra omen da, gizakiaren aurreneko jaki izana, eta lurraldeotara koaternario aroan iritsia gizakiarekin batera, eta ikerleek aurkitu dituzten *karakol azaldeg*i ugariak, batez ere paleolito eta neolito arokoek, argi erakusten omen dute gure arbasoen jaki preziatu izana dela. Nork esan, Caracoles!

Horregatik iruditzen zait harri-garri bezain irri-garri, karakolik inoiz jan gabeko arraza zahar birjin bakarra euskalduna izatea. Alderantziz esan baligute ere: harpeak maskor ditugula, belarra janez bizitako azken karakoljende basati arrotzak garela, gaitzerdi.

Orixek ere belarjalezat geunzkan euskaldun zahar berritarrok, eta (neu barren) protoeuskaldun edo gutxienez paleoeuskalduntzat, berriz, jeldide zahar edo egungo hatxeberturista sabatomingero iraultzaileon (?) ideologiak.

Erne beraz. Oraintxe ibeltzean, gordelekuetan lozorroan daudela, beren operkulutan itsatsiak, dira gozoenak eta garbienak karakolak. Bildu eta jan, arbaso zahar arrotz etxekotu haien ohoretan. Eta ahal izatera, «*caracol y trago*» eginez, gainera, behiala Angel ziztulari zenak bezala.

Ziria

• Motxorrosolo •

Txuri eta beltz

H ASIZ GERO IBILBIDE LUZEKO POLITIKARI ANITZ ZENBATUKO GENITUZKE. NAFARROA Garaian ORT izan genuen 80ko hamarkadako politikagintza hornitu zuena. Beltza defendatzen zuten asko jende txuria bilakatu izana dugu hamarkada horren ezaugarrietako bat. Une bere-tsuana, beltzetik zurira igarotzeko abilezia erakusteko kapableak izan badira; zuri eta beltza ez da soilik baztandarren ondarea. Mende akabera honetan, are zailagoak ezagutuko ditugu. Aurki, Manolo futbolari ohia Numancian aurrelari ibili zen Migueleren alboan ikusiko omen dugu. Jamaika ikusteko jaiok omen gara, beste batzuk Arrizabalagako Iranzu ostatua izan zen horretan bestelako errepublika dute xede,